

МАНАСТИР МОШТАНИЦА² Моштаничка Хроника (одломци)

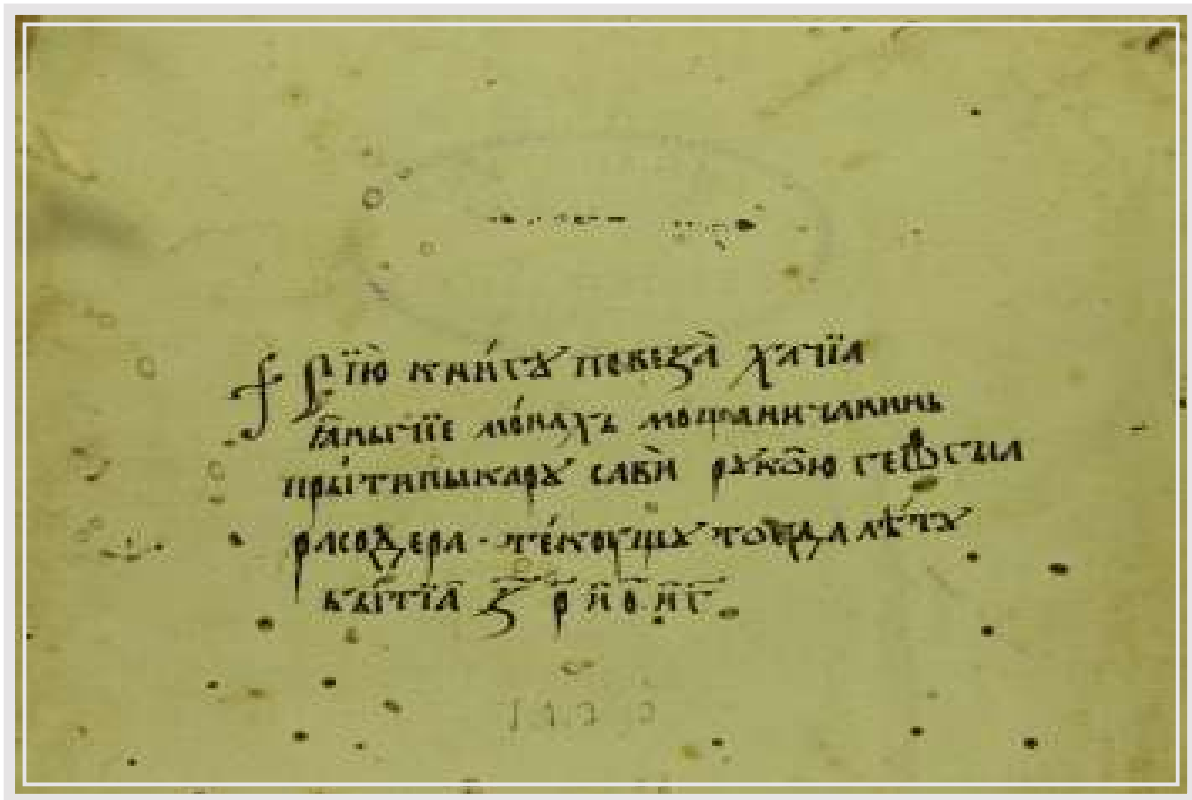

Слика 1. Комплекс манастира Моштанице, фотографија из 2016. године.

Манастир Моштаница налази се у селу Горњоселцима, у општини Козарској Дубици, која се некад звала Дубица, па Турска Дубица, а онда и Босанска Дубица. Ово мијењање имена једне пограничне вароши последица је честих историјских помјерања граница: од друге половине 15. вијека, када је краљевина Угарска, последије пропасти Босне 1463. године, преузела њене сјеверне дијелове од Турске и створила Јајачку и Сребреничку бановину, па до друге половине 19. вијека, када су по одлукама Берлинског конгреса (1878) турске покрајине Босна и Херцеговина ушле у састав Аустроугарске монархије, овај дио Босанске Крајине, гдје се налази Моштаница, равно је десет пута прелазило из једне државе у другу.

¹ Аутор је редовни професор на Универзитету у Бањој Луци. Бави се историјом српске књижевности XIX вијека и културним наслеђем. – Напомена ур.

² Текст је дио монографије објављене 2023. у издању Центра за српске студије, с поднасловом *Манастир Св. Арханђела Михајла, звани Моштаница, под Козаром планином, у историји, предању и култури српског народа*.

Слика 2. „Сију книгу повеза хачија Јаничије монах Моштаничанин при типикару Сави рукоју Георгија расодера...” (лист 366).

Одатле и промјене црквено-административних јединица које су у разним временима имале надлежност над манастиром Моштаницом: Босанска епископија, Добро-босанска митрополија, Карловачко владичанство, Карловачко-зринопольско владичанство, Митрополија босанскозринопольска, Митрополија Босанске Крајине, Лике и Крбаве, Костајничколичко владичанство, Костајничко-сјеверинско владичанство, Митрополија бањалучко-бихаћка...

око 1430. Књига звана *Панаџирик*

Најстарија књига за коју се зна да је припадала манастиру Моштаница, *Панаџирик*, која се данас чува у хиландарској библиотеци, писана је око 1430. године. Једини запис у овом зборнику свечаних и похвалних бесједа гласи:

„Ову књигу повеза хачија Јанићије, монах Моштаничанин, при типикару Сави, руко(дјелом Георгија расодера. Текућа година тада је била 7173. (1665)” (Стојановић, 4/6945).³ У *Панаџирику*, дакле, нема других записа (ни о мјесту гдје је писан, ни о наручиоцу нити о његовом преписивачу), а податак о времену његовог настанка утврдио је академик Димитрије Богдановић, историчар и палеограф, један од највећих познавалаца ћирилских рукописа манастира Хиландара, и то на основу текстолошких и језичких анализа (Богдановић, 1978, одредница 496).

³ Напомена: у наводима из овог дјела означаваће се број књиге и број записа или натписа: 4/6945.

20. марта 1459. Уједињење Рашке и Босне

Склопљен је брак између босанског краљевића Стјепана Томашевића Котроманића (21 година) и Јелене (Маре – Јелаче) Бранковић (12 година), ћерке деспота Лазара и унуке деспота Ђурађа Бранковића. Овај политички брак, о којем се преговарало од марта 1458. до марта 1459. године, био је правна основа за уједињење рашке деспотовине и босанског краљевства (Stranjковић, 1932, стр. 61; Јаковљевић, 2015, стр. 227, 233).

1459. Пад Деспотовине под Отоманску империју

Стјепан Томашевић кратко је владао остацима Деспотовине, тј. престоним градом Смедеревом – само од 20. марта до 20. јуна 1459. године. Ни као босански краљ неће дуго владати: од јула 1461. до јуна 1463. године.

1463. Пад Босне под Отоманску империју

Послије смрти краља Стјепана Томашевића, крајем јуна 1463. године у Јајцу, и пада Босне, престаје да траје и самосталност Цркве босанске. То, међутим, није значило и нестанак српског православља. Упркос гашењу Пећке патријаршије, и прикључења српских земаља Охридској архиепископији, у Рашкој и Босни није се поклекло пред налетом ислама – улогу народних чувара и владара преузимају манастири и цркве.

1463–1464. Стварање Јајачке и Сребреничке бановине

Војним преузимањем сјеверних дијелова Босне од Отоманске империје, у децембру 1463. и јануару 1464. године, и оснивањем Јајачке бановине, у којој су се нашли Доњи Краји, а нешто послје и Сребреничке бановине, почео је период угарске одбране од турских продора на сјевер, који ће трајати око 65 година.

1464–1471. Прелазак Вука Гргуревића у Угарску и потврда његове деспотске титуле

Године 1464. десио се за Србе у Угарској (у Срему, Славонији и навооснованим бановинама, Јајачкој и Сребреничкој) значајан догађај – у службу краља Матије Корвина прешао је деспот Вук Гргуревић Бранковић, који се претходно борио на страни Турске. Године 1471. краљ му је потврдио деспотску титулу, коју је он носио од смрти свог оца Гргура Бранковића (умро у октобру 1459. у Хиландару као монах Герман). У сачуваној преписци између деспота Вука и султана Бајазита II, почетком 80-тих, он ће се титулисати као „деспот српски и капетан босанских градова”. У исто вријеме, по преласку у Угарску, Вук је примљен у Витешки ред Змаја, чија је мисија била „одбрана крста и борба против непријатеља хришћанства”.

1482–1485. „Реликвијар Барбаре Франкопан”

Српски деспот Вук Гргуревић (1438–1485), у народној традицији познатији као Змај Огњени Вук, био је у браку са Барбаром Франкопан од 1482. године, и тада је, највјероватније у њиховој златарској радионици у Бијелој Стијени (дворцу и истоименом граду), израђен један моштаник (катол. моћник), раскошни реликвијар необичне форме и великих димензија, који је садржавао 40 моштију (од којих су данас сачуване 32), окованих у злату и сребру, са дијеловима украшеним бисерима и драгим камењем и са ћириличним записима на старосрпском и (само у једном случају) грчком језику.

Слика 3. Моштаник деспота Вука и деспотице Барбаре.

Слика 4. Мошт светог мученика Арете, мошт свете Ане, матере Богородице, мошт светог Теодора Тирона и мошт светог Данила пророка.

Овај култни религијски предмет данас је познат под именом „Реликвијар Барбаре Франкопан”, а чува се у Фрањевачком самостану Св. Марије на Трсату код Ријеке (Хрватска). Премда је Барбара у потписима на три оковане мошти са поштовањем истицала свој статус српске „деспотице”, овај моштаник је касније добио не само латински назив „реликвијар”, уз изостављање Вуковог имена, већ и тумачење да је намјенски прављен за поменути католички самостан. Са друге стране, његов српскословенски назив – моштаник (уз који је почетком 17. вијека забиљежен и облик у женском роду – моштаница) пренијеће се на име манастира (посвећеног св. Арханђелу Михајлу), а потом и на име рјечице уз коју је манастир саграђен.

1480–1485. Вријеме изградње манастира

У овом периоду подигнута је манастирска црква, и то у Подграђу утврђења Моштанице (како се наводи у Опширном попису Босанског санцака из 1604. године), који је вјероватно подигнут у исто вријеме. До сличног мишљења, да је манастир изграђен у последње двије деценије 15. вијека, дошао је и историчар Марко Јанковић.

1478–1510–1528. Моштаница на карти Угарске, први помен: Mastienize

Први помен града (засигурно и манастира) Моштанице у историји налази се у тзв. *Лазаревој карти* Угарске (лат. *Tabula Hungariae*) и датира из 1528. године. Међутим, називе тврђава, градова и бастиона у тој карти, чији је наручилац био краљ Матија Корвин, први је пописао

Слика 5. Лазарева карта Угарске.

Слика 6. Исјечак из Лазареве Карте: Mastienize.

италијански картограф Росели (Francesco Roselli), и то између 1478. и 1484. године. Пошто он тај посао није завршио до краја, на његово мјесто је доведен Лазар (мађ. Lázár, лат. Lazarus Secretarius), који је многе податке преузео од Роселија, али и сâм је око 1510. године радио на терену. Карта је први пут одштампана у Инголштату 1528. године, а наш топоним је записан у облику: Mastienize.

Слика 7. „Списаниа от поучении от житиа и от повести преподобних и богоносних отаца наших”.

1579. Књига звана *Ошачник*

Ове године је „при игуману Григорију, јеромонаху, и свему братству” у манастиру написана „књига звана *Ошачник*”, зборник житија, изрека и прича о светоотачким и монашким подвизима. Запис на њој гласи: „Писа се ова света и божанствена књига звана *Ошачник* године 7087 (1579) при храму светог архистратига Михаила, у манастиру званом Моштаница, при игуману Григорију, јеромонаху, и свему братству. Они мишљаху добро чинити – јер читајући ову отаческу књигу и житија светих отаца многи ће сузе приносити и у разум се истинити приводити. (– Рукопис) принесе поклоник Гроба Господња Јевђеније јеромонах лета 7184 (1676)” (Руварац, 1878, стр. 258; Богдановић, 1978, одредница 430).

1587. Књига из Кнеж-Поља

Анонимни средњовјековни писац биљежи ове године да је урадио запис у једној рукописној србуљи (која се чува у библиотеци манастира Лепавине); у једном од „Слова” из те књиге писац каже: „Слово о Христу Исусу Господу, јему же слава и држава во веки веком амин. То [слово] писах у лето 7095 (1587), мјесеца јуна, 1. дана, у четвртак у Кнеж-Пољу, за паше Перхати-паше” (Стојановић, 1/787)⁴ [односно Ферхад-паше, прим. аут.]⁵ Како су писарске радионице дјеловале у оквиру манастирских комплекса, то је вјероватно и ова књига (или поједини њени дијелови, тзв. „слова”) настајала у неком од кнежопољских манастира. Наиме, поједини географи сужавају обим Кнежопоља па се у њему тада налази само Ђурђевац, манастир у селу Кривој Ријечи (он је данас у рушевинама а његова историја је неистражена), док га други посматрају као ширу регију, којој тада припада и манастир Моштаница.

1594. Спаљивање моштију Светог Саве на Врачару

У септембру 1595. године аустријска војска преузела је од Турака град Петрињу, послје чега је њиховом заповједнику Херберштајну у Вараждин дошао српски владика (претпоставља се „пожешки митрополит Василије који је столовао у манастиру Ремети”, тј. Ораховици), „и јави му, да је народу српском у Доњој Славонији додијало сужањство турско, и да се жели преселити у крајину вараждинску”. Један од разлога њиховог незадовољства и жеље да се иселе из Турске био је и ужасни чин београдског заповједника Синан-паше, који је на Врачару 27. априла 1594. године спалио мошти првог српског архиепископа и просвјетитеља Светог Саве. Сеоба Срба из Босне и јужне Славоније у Аустрију, одобрена од надвојводе Фердинанда и од штајерских сталеза, отпочеће двије године касније (Красић, 1889, стр. 8–10).

1596. Писмо Срба из Унске Крајине

Исто незадовољство, намјере и молбе, да пређу под окриље хришћанског цара, виде се и у писму српских кнезова и попова из Унске Крајине које је 5. јула 1596. аустријском пуковнику Сигисмунду Херберштајну предао „протопоп Радослав”, епископ и заповједник

⁴ Детаљније о овој рукописној књизи: Красић, В. (1889). Манастир Лепавина. Прилог к српској историји. *Летопис Матице српске*, год. 58, књ. 158/2, 1–29.

⁵ Ферхад-паша Соколовић (1530–1590) био је клишки (1566–1573) и босански санџак-бег (1573–1580) те први беглербег Босанског (1580–1588), а потом Будимског пашалука (1588–1590). Синовац великог везира Мехмед-паше Соколовића, он ће остати упамћен као најзначајнији градитељ Бање Луке у османском времену (у којој се једна од џамија зове управо по њему – Ферхадџија).

30 попова и „правитељ христјанске вјере”: „Од нас, хришћанске дјеце на Унској граници, епископа, архијереја, више од 30 попова православне вјере... Сазнали смо да се спремаш да дођеш на Унску границу. Само дођи, Бог ти био у помоћ! Чим Ваша милост јави кад долази, спремићемо се за дочек као што приличи! Служићемо радије Вашој милости, Христу Господу, Марији његовој светој матери, светом Крсту и свим свецима, него тиранском Турчину и проклетој муслиманској нехришћанској вјери, који презиру и уништавају нас и нашу хришћанску вјеру... Дао Бог да Унску границу ослободимо и проширимо, а то може Ваша милост уз Божију помоћ и наше залагање да оствари... Не желимо Вашој милости на било који начин бити невјерни, заједничког нам Бога, и нека Ваша милост поживи у радости и здрављу...”⁶ Поред протопопа Радослава, писмо су потписали „сви кнезови и честити људи, велики и мали”, а међу њима поименице: Миклош, Дојчин, Рајак, Богдан, Вранеш, Манојло, Вујица, Дракула, Томан, Радош, Радохна (Радоња), Радоживко (Радашин), Вујин, Сланај, Новак, Хранислав (Храниша), од којих многи са титулама (војвода, кнез, ага, јузбаша, харамбаша, одабаша, вешлибаша).

1604. „Опширни попис Босанског санцака”

Ове године урађен је „цјеловити и опширни попис Босанског санцака”, у којем се помињу имена и посједи манастира Моштанице, и то на два мјеста. У првом се наводи једна њихова баштина⁷, а у другом једна мезра⁸:

1) У селу Моштаница, у нахији Врбашки, пописано је 8 мезри и 40 баштина, од којих је највећа „баштина Ивка Михића, коју уживају калуђери цркве Моштанице, познате под именом Моштаник Подграђе; њене границе заведене су у кадијском хуц-цету – годишње (даје) 300 (акчи)” (Ханџић, 2000, стр. 340).

2) Други запис гласи: „Мезра Добранић, другим именом Дренова Греда, налази се на обали Уне. На основу царске наредбе и тапунаме босанског дефтердара дата је на уживање калуђерима манастира Моштанице. Како је и до сада била изван ранијег пописа, то је и сада повјерена и записана на уживању споменутих калуђера – годишње (даје) 80 (акчи)” (Ханџић, 2000, стр. 341).

Истовремено, као и сви становници села Моштанице, и калуђери истоименог манастира имали су право да уживају следеће мезре: Вилови Поток, Добреница, Чубрин, Градиште Поље, Дамине, Трново Селиште и Драгшићи (Ханџић, 2000, стр. 340).

1607. Моштаничко *Јеванђеље* монаха Теодора

Из ове године датира моштаничко *Свето еванђеље* које се чува у манастиру Ковиљу („добро је очувано, чисто писано и познијег је времена”). Оно је завршено у вријеме игумана Серафиона, јеромонаха, а писао га је монах Теодор 7115. године од стварања свијета (1607. године од Христовог рођења) (Руварац, 1878, стр. 258). *Јеванђеље* је преписано „в храмe светаго архистратига Михаила, манастир зовоми Моштаница”. Цијели овај Теодоров запис носи не само слику тадашњих „мука по писарима” него и једну високу културу

⁶ „Писмо пуковнику фон Херберштајну 1596” (Драгић, 2014, стр. 353–354; Грбић, 1893, стр. 86; Вујасиновић, 1933, стр. 20; Јанковић, 2016, стр. 38–41).

⁷ Баштина је „земљишни посјед, слободан сељачки посјед са свим некретнинама које ужива једно сеоско домаћинство” (Ханџић, 2000, стр. 578).

⁸ Мезра је „веће обрадиво земљиште; старо селиште, напуштено или расељено село” (Ханџић, 2000, стр. 578).

књижевног дијалога са читаоцима: „Извољењем Оца и поспјешењем Сина и свршењем Светога духа написа се ово *Свето Јеванђеље* 7115. године у храму светог архистратига Михајла, у манастиру званом Моштаница, при игуману Серафиону, јеромонаху. Ја, грешни и смјерни Теодор, писах ову књигу. Очеви свети и браћо, читајући или преписујући, ако буде што погрешно, исправљајте љубави Христове ради, и не куните, него онога који се о овоме трудио благословите. Бјеше мјесто близу манастира гдје се писа ова књига, и људи пуни мржње, а срце онога који је писао сујетно и лукаво, очи сном отежале, а тијело земљано биједно, а руке тешке и грешне, умом ка Богу неисправљен, многим гријеховима повинован бих, и окајан. Очеви свети, благословите, а не куните, а вас Христос владика да благослови у вијеке (вјекова), амин.” (Стојановић, 1/958).

Слика 8. *Јеванђељја Васкрсења*, 1607. „Јеже от Јоана Светое Евангелије”.

Послије овог записа „стоји другом руком и доцније писано: Ово *Јеванђеље* откупи’ ја грешни и худи телом, а богат грехом Леонтије ћурчија, за своју душу, и предајући га Сабору у манастир Ковиљ, у храм светих архангела Михајла и Гаврила, реко’: Тко ће га одузети од ове цркве, да га је анатема и да се придружи онима који онда викаху – узми и распни Безгрешнога...” (Аноним, 1828, стр. 14–15).

1613. Један важан податак о изградњи манастира Комоговине

Историчар Владимир Красић је 1889. године у тексту „Манастир Лепавина. Прилог српској историји” изнио неколико података о настанку манастира Комоговине:

„Тај се манастир налази у Банији, у горњо-карловачкој епархији. Осниваоци му беху јеромонаси: Јован Свилокос и Силвестар Продановић, који су амо дошли из босанског манастира Моштанице, и саградили 1613. године цркву комоговинску, од камена са разваљене куле Змај Вука Бранковића (1482–1485)” (Красић, 1889, стр. 6).

Слика 9. Манастир Комоговина на Банији (некадашња Војна Крајина), фотографија из 2017. године.

Предложак за ову тезу био је један запис на *Јеванђељу* које се налазило у цркви тог бившег манастира Комоговине, а који је 1828. године начинио „намјесник Адамовић” (Стојановић, 5/9172)⁹. О погрешном датирању настанка Комоговине (који се у прво вријеме називао и Новом Моштаницом) биће говора касније, а сада ће се пажња усмјерити на податак да је манастирска црква саграђена „од камена са разваљене куле Змај Вука Бранковића (1482–1485)”, што претпоставља и неколико правних предуслова – да су моштанички калуђери добили од аустријских власти не само одобрење за градњу манастира, и мјесто

⁹ Одредница са погрешно рашчитаним датумом оснивања манастира: умјесто 1613. треба 1693. година.

гдје ће га подићи, него и грађу за његово зидање. То нас упућује на везе између манастира Моштанице у Босни, Вука Гргуревића Бранковића и његове жене Барбаре, са њиховим посједима у области Тотушевини, у којој је осим Костајнице један од градова-тврђава била и Комоговина.

У тексту о Лепавини Владимир Красић иза Змај Вуковог имена наводи године 1482. и 1485, а то је управо временски период у коме су настали, како смо устврдили у претходном поглављу, и манастир Моштаница и реликвијар деспота Вука и деспотице Барбаре.

Због близине границе (зоне сталних ратова) и сложених војничких задатака које је добијао од краља Матије, деспот Вук је у то вријеме боравио у својим „крајишким” градовима и тврђавама: Комогојну / Комоговини, Костајници, Градуси, Градишци, Новом Граду, Блињи, Белој Стени, односно у областима јужне Славоније и сјеверозападне Босне, што му је омогућавало брзо војничко дјеловање против турских ускочких одреда. Преко стотину села, градова и утврђења, и велика бројност српско-православног становништва које се концентрисало око деспота, наметала је и њему и његовим војводама изградњу не само војних утврда већ и црквених средишта.

Једна од изабраних манастирских локација била је под планином Козаром, са њене сјеверне стране – она је била отворена према ушћу Уне у Саву, тј. према Славонији, тј. била је на међи Тотушевини, области у власништву Вука Бранковића Гргуревића. Да ли су због тога моштанички калуђери, избјегли из манастира који је он подигао, добили право да се населе на некадашњем његовом посједу Комоговини, и да ту подигну нову Моштаницу, и то „од камена са (његове) разваљене куле”, показаће нека будућа истраживања.

1634–1635. Моштанички крст

Сребрни моштанички крст, позлаћен и украшен драгим камењем, урађен је 1634. или 1635. године, а касније је, не зна се како, стигао у манастир Бању код Прибоја, у чијој је ризници пронађен и гдје се и данас чува. На овом крсту, на горњем дијелу осмоугаоне дршке, налази се сљедећи запис:

„Ово је крст манастира Моштанице. (О његовом настанку) трудио се игуман Василије, а сковао га је Стефан Ивановић, године 7143 (1635)” (Шакота, 1981, стр. 107–108).¹⁰

Израдио га је сомборски кујунџија Стефан Ивановић Сарајевац. Он је двије године прије, 1632, „рукоделисао” крст за манастир Ораховицу (Стојановић, 1/1238), а шест година касније (1640) сребрни и позлаћени филигрански крст за манастир Гомионицу (Шево, 2002, стр. 55).

Вјероватно су из његове радионице изашла и два крста урађена за манастир Рмањ, који се тада, 1632. године, обнављао; у једној њиховој рукописној књизи (која ће последије опустошења и сеобе из Рмња 1642. године завршити у манастиру Лепавини), наиме, постоји биљешка о томе како су „у то љето украшена два крста сребром и златом и камењем, у дане преосвећеног архиепископа српског кир Пајсија, у времена перс(ијс)ког цара султана Амурата (Стојановић, 1/1245).”

Помињање патријарха Пајсија Јањевца (1614–1647) није без разлога; његове честе канонске посете многобројним српским епархијама, које су се налазиле између два зараћена царства, биле су дио његових намјера да уреди стање у српској цркви у једном надасве неуређеном

¹⁰ У прецизнијем датирању настанка крста ауторица каже: „од 1. септ. 1634 – 31. авг. 1635. год.”

Слика 10. Крст манастира Моштанице.

времену (Вуковић, 1996, стр. 388–390). Тако је овај свети патријарх¹¹, писац знаменитог *Житија цара Уроша*, током 1631. и 1632. године обишао и западне крајеве Балкана; кренуо је од Марчанске епархије у Хабзбуршкој монархији па се спуштао ка јужним подручјима у Отоманској империји. Како је познато да је он „улагао велике напоре у обнову манастира и парохијских храмова”, и како је био велики књигољубац, није безразложно претпоставити да је он на том путу, обилазећи славонске, поуњске и крајишке манастире (Ораховицу, Рмањ, Моштаницу, Гомионицу...), посрјешивао и израду или набавку поменутих престоних крстова.

ЛИТЕРАТУРА

1. Аноним. (1828). Манастир Ковиљ. *Сербске Лешојиси / Лешојисе Матице српске*, год. III, част 3, 3–27.
2. Богдановић, Д. (1978). *Кашалот ћирилских рукописа манастира Хиландара*. Vol. 1–2. Београд: Српска академија наука и уметности, Народна библиотека СР Србије.
3. Вујасиновић, С. (1933). *Манастир Моштаница. Монографија са 20 слика*. Бања Лука: Браћа Јакшић (репринт издање: Бања Лука: Нови глас; Козарска Дубица: Мета, 1993).
4. Вуковић, С. (1996). *Српски јерарси од деветио до двадесетог века*. Београд: Евро; Подгорица: Унирекс; Крагујевац: Каленић.
5. Грбић, М. (1891). *Карловачко владичанство. Прилој к историји Српске православне цркве. Књ. I*. Карловци: Штампарија Карла Хауптфелда.
6. Грбић, М. (1891). *Карловачко владичанство. Прилој к историји Српске православне цркве. Књ. II*. Карловци: Штампарија Карла Хауптфелда.
7. Грбић, М. (1893). *Карловачко владичанство. Прилој к историји Српске православне цркве. Књ. III*. Карловци: Штампарија Карла Хауптфелда.
8. Драгић Кијук, П. (прир.) (2014). *Catena mundi (српска хроника на светским верлама)*. Књ. II, 3 изд. Београд: Catena mundi.
9. Јаковљевић, А. (2015). Између османског и угарског ратишта – османско запоседање Подриња и угарска опсада Зворника 1464. године. У: *Пад Босанској краљевства 1463. (227–257)*. Београд: Историјски институт; Сарајево: Филозофски факултет Универзитета; Бања Лука: Филозофски факултет.
10. Јанковић, М. (2016). *Моштаница и моштаничко Пошкзарје кроз вијекове*. Бања Лука: Ризница духовног блага.
11. Красић, В. (1889). Манастир Лепавина. Прилог к српској историји. *Лешојисе Матице српске*, год. 58, књ. 158/2, 1–29.
12. Руварац, И. (1878). Нешто о Босни Дабарској и Дабро-босанској епископији и о српским манастирима у Босни. *Годишњица Николе Чујића*, књ. II (240–261).
13. Стојановић, Љ. (1902). *Стари српски записи и напписи. Књ. 1*. Београд: Српска краљевска академија (репринт издање: Београд: Српска академија наука и уметности, Народна библиотека Србије; Нови Сад: Матица Српска, 1982).
14. Стојановић, Љ. (1903). *Стари српски записи и напписи. Књ. 2*. Београд: Српска краљевска академија (репринт издање: Београд: Српска академија наука и уметности, Народна библиотека Србије; Нови Сад: Матица Српска, 1983).
15. Стојановић, Љ. (1904). *Стари српски записи и напписи. Књ. 3*. Београд: Српска краљевска академија (репринт издање: Београд: Српска академија наука и уметности, Народна библиотека Србије; Нови Сад: Матица Српска, 1984).

¹¹ Од 2017. године Српска православна црква га прославља као светитеља. Датум његовог празновања је 3/16. октобар (Саопштење за јавност Светог архијерејског Сабора, СПЦ, 18. маја 2019. године).

16. Стојановић, Љ. (1923). *Стари српски записи и напписи. Књ. 4.* Београд: Српска краљевска академија (репринт издање: Београд: Српска академија наука и уметности, Народна библиотека Србије; Нови Сад: Матица Српска, 1986).
17. Стојановић, Љ. (1925). *Стари српски записи и напписи. Књ. 5.* Београд: Српска краљевска академија (репринт издање: Београд: Српска академија наука и уметности, Народна библиотека Србије; Нови Сад: Матица Српска, 1987).
18. Стојановић, Љ. (1926). *Стари српски записи и напписи. Књ. 6.* Београд: Српска краљевска академија (репринт издање: Београд: Српска академија наука и уметности, Народна библиотека Србије; Нови Сад: Матица Српска, 1988).
19. Stranjковић, D. (1932). Podaci za bosansku istoriju po srpskim rodoslovima i letopisima. *Narodna starina*, 11, 27, 61.
20. Шакота, М. (1981). *Ризница манастира Бање код Прибоја.* Београд: Републички завод за заштиту споменика културе.
21. Шево, Љ. (2002). *Православне цркве и манастири у БиХ до 1878. године.* Бања Лука: Град, Глас српски.
22. Handžić, A. (prir.) (2000). *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine. Tom I/2.* Sarajevo: Bošnjački institut Zürich, Odjel Sarajevo.

